

Дунаєв Ігор Володимирович,

д.держ.упр., доц., професор кафедри економічної політики та менеджменту,

ХарПІ НАДУ, м. Харків

ORCID 0000-0002-0790-0496;

Мельниченко Олександр Анатолійович,

д.держ.упр., проф., професор кафедри громадського здоров'я та управління охороною

здоров'я, Харківський національний медичний університет, м. Харків

ORCID 0000-0001-5021-9025

УДК 351.82:631.1(477)

doi 10.34213/db.19.02.05

СУЧАСНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОГЛЯДИ НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ПЕРИФЕРІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ У ГАЛУЗІ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ

У статті пропонується критичне осмислення сучасних західних концептуальних уявлень про розвиток сільських і периферійних територій Європи крізь призму соціально-конструктивістської позиції. Такий погляд дозволяє відійти від традиційного сприйняття розвитку територій через економічні показники (традиційний нормативний підхід) і побачити більше можливостей, заснованих на неекономічних цінностях, для сільських і віддалених територій. З урахуванням цього пропонується критичний огляд від пануючих уявлень про ядрові та периферійні території до альтернативних підходів до розвитку в периферійних районах, що підтверджує думку про “мислення поза ростом”. Вважаємо такий підхід корисним і своєчасним для сучасної України на етапі багаторівневого формування стратегій просторового розвитку і зміни з 2020 р. ролі уряду в регіональній політиці на надання гарантованих державою послуг.

Ключові слова: сільські території; периферія; просторове планування; регіональне управління; економічне ядро.

Постановка проблеми. В останні роки у багатьох регіонах Європи спостерігалися стадії занепаду в різних аспектах. Так, у Південній Європі (Іспанія, Греція, Італія та Португалія) економічний спад, високий рівень безробіття та низька інвестиційна активність характеризували економічний розвиток після глобальної фінансової кризи, які були і все ще посилюються через неоліберальну політику жорсткої економії [17]. У цьому контексті економічне зростання, що типово пов'язується з поліпшенням можливостей для зайнятості на місцях і припинення відтоку молодих й освічених людей, є цілком, яка, здавалося б, не є досяжною. Приклади тривалого й сильно переплетеного явища економічного, соціального та демографічного занепаду можна знайти і в Центральній Європі, наприклад, у сільській місцевості Східної Німеччини, та в країнах Центральної й Східної Європи, таких як Польща, Угорщина, Болгарія і

Румунія, а також у країнах Балтії [25; 28; 36]. У Центрально-Східній Європі регіони й цілі країни стикаються з серйозними демографічними проблемами, такими як зменшення чисельності населення, старіння та відтік молоді, а також постсоціалістична трансформація економічного ландшафту, включаючи сильну деіндустріалізацію. Крім того, багато сільських та старих промислових регіонів Німеччини, Франції та Великобританії стикаються з проблемами занепаду та розпаду міст протягом останніх десятиліть [6; 23].

Ці європейські приклади мають спільним те, що вони представляють різні конфігурації економічного спаду, що виходять за рамки короткострокової економічної рецесії. І це є проблемою, яку неможливо вирішити лише шляхом швидких дій, таких як державні дотації і субвенції на соціально-економічний розвиток чи зовнішні поштовхи до зростання. Натомість складні економіко-соціально-демографічні проблеми вибору тієї чи іншої політики формують майбутнє регіонального економічного розвитку в цих випадках, передбачаючи стійкі й взаємно зміцнювальні процеси соціально-економічної маргіналізації, просторової, політичної та дискурсивної периферії [21; 24] і навіть стигматизації [31].

У цій роботі ми пов'язуємо такі конфігурації з периферійними районами, які в сучасній літературі [26] ще називаються “не ядрові” (англ. – *non-core*), розглядаючи їх як простори поза основними агломераціями в різних контекстах, які можна описати такими термінами, як сільськість [14; 35] та периферійність або як “структурна слабкість з потребою мобілізувати ресурси для навчання та модернізації” [23].

Незважаючи на їх численні грані й траєкторії росту та розвитку, багато наукових узагальнень спираються на а) порівняння приміських територій з мегаполісами, б) поділ між містами та сільськими або в) конфігурації ядра та периферії. Внаслідок цього периферійні райони, як правило, поєднуються з “основними” районами й пов'язується з негативними конотаціями: несприятливі економічні умови та депресивність, негнучкість в управлінні та слабка інфраструктура й транспортна доступність. І недивно, що цей переважно

негативний образ сільських периферійних районів відображається також у домінуючих підходах до просторового планування.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що “набір інструментів” для місцевого та регіонального розвитку слід розширити такими підходами та поняттями, як підходи до соціальної економіки та спільне проживання (на території). А отже, треба критично обмірковувати такі ідеї щодо сільських периферійних територій, які вже відрізняються від усталених підходів до просторового планування в Європі. Це не означає, що регіональні стратегії економічного розвитку дезорієнтують, але слід визнати, що такі стратегії все частіше стають нездійсненими, зокрема, якщо вони базуються на нереалістичних ідеях скорочення відтоку молоді із сіл, зростання кваліфікованої робочої сили чи притоку іноземних інвестицій у нові бізнеси, що наразі актуально і для сучасної України. Крім того, занадто часто стратегії розвитку сільських і периферійних територій базуються на традиційних ідеях розвитку агропромислового комплексу чи туризму, хоча можливі й інші драйвери розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиційні концепції просторового планування останнім часом піддаються критиці в результаті перетворень на місцевому і регіональному рівнях у бік більш стійких умов розвитку [26, с. 215]. У цьому відношенні глобальна фінансова криза 2008–2010 років стала поворотним пунктом для теорії просторового планування. Отже, це особливе питання стосується альтернативних підходів розвитку за межами класичних стратегій, орієнтованих на зростання з акцентом на “розумну спеціалізацію” та внутрішні інвестиції [10; 30].

На цьому тлі варто окреслити додаткову перспективу в розвитку стратегій і практик планування периферійних районів: поляризація економіко-соціального ландшафту є результатом і передумовою сучасного стану ринкової економіки в Європі. Дійсно, часто говорять [8; 24] про те, що регіональний розвиток в Європі стає все більш поляризованим із меншою кількістю привабливих основних регіонів та зростаючою кількістю регіонів, що мають

проблеми з розвитком, або характеризуються процесами занепаду. У підсумку, і економічне зростання, і приріст населення дуже нерівномірно розподілені по всій Європі й у світі. Однак ця модель поляризації також підтримується нині поширеними підходами до просторового планування, наприклад, “стратегією полюсів зростання” або політикою промислових кластерів.

Слід визнати зростаючу неоднорідність між периферійними районами Європи як зі статичної, так і з динамічної точок зору. І сьогодні це вже ставить під сумнів розуміння та підходи до розвитку периферійних районів. Найбільш примітно те, як наголошують Е. Пайк, А. Родрігес-Поуз та Дж. Томані [33], що якщо ці регіони зростають, то і тоді їхній шлях слід оцінювати не лише як кількісну інтерпретацію економічного зростання. Ці вчені запропонували як більш широкі, так і різноманітніші категорії (соціальні (наприклад, добробут), культурні та політичні), щоб глибше осмислити наявні проблеми місцевого та регіонального розвитку. Крім того, необхідно глибоко вивчити і місцевий рівень, який часто розглядається як основа складних проблем для багатьох регіонів, але при цьому нехтується концептуальний рівень моделювання та розуміння економічного розвитку як такого.

Визнаючи ці виклики, наш погляд на сільські периферійні райони і території можна помістити в *соціальну конструктивістську позицію*, яка фокусується на тому, як “ядрові” й периферійні райони з’являються і потім відтворюються і дозволяє побачити більше можливостей, заснованих на неекономічних цінностях, для сільських і віддалених територій. У цьому відношенні ми погоджуємося з позицією Р. Капелло та П. Нічкампі [4], що “зміни у регіональних позиціях добробуту важко вимірюються”. Тому вважаємо альтернативний *соціально-конструктивістській підхід* як доречний, оскільки він прямо вказує, що “соціальні та економічні фактори взаємно посилюються та є взаємопов’язаними, і що цей взаємозв’язок не може бути сприйнятий лише через кількісні статистичні показники” [4], на кшталт зростання валового внутрішнього продукту, податкових надходжень чи зайнятості.

Давня закономірність просторово нерівномірного розвитку та конвергенції / дивергенції між регіонами дуже добре представлена у сучасній політиці та практиці різномірного просторового планування України, ЄС, Росії та ін. Однак, політичні підходи не враховують потреби сільських периферійних територій почасти тому, що переважають “рольові моделі” [23], які надають перевагу центральним, а не периферійним територіям, а почасти ще й тому, що багато з цих регіонів “замикаються” у своєму стані периферійності та віддаленості або у спеціалізації на сільському господарстві чи навіть постійній репресивності [23]. Насправді емпіричні дослідження щодо периферійних районів вказують на необхідність перегляду як теоретичного розуміння самої суті “зростання” і “розвитку”, так і регіональної політики щодо них. Варто зауважити, що вже відбулася така зміна акцентів, і це викликало нові дискусії як у сфері регіональної політики [18; 27], так і в економіці [12; 13]. Отже, попереднім висновком, що робиться з точки зору соціального конструктивізму, можна вважати те, що зараз мало розглядається чогось нового у підходах до розвитку, і як рідко по-справжньому критично розглядаються основні передумови зростання.

Метою статті є критичне осмислення й уточнення сучасних концептуальних поглядів на розвиток сільських периферійних територій у галузі просторового планування крізь призму соціально-конструктивістського підходу.

Виклад основного матеріалу. Передовсім треба стисло критично охарактеризувати основні уявлення про простір через розуміння “ядрових” і периферійних територій. Так, недавні дослідження сучасних форм метрополізації, які породжені зростаючими тенденціями соціально-просторової периферії в Європі, свідчать, що ці процеси також пов’язані з прийнятими термінами “ядро” та “периферія”. “Ядро” та “периферія” виникають, передовсім, в уявленнях людей, тобто дискурсивно [25]. Умовно кажучи, простір стає “насиченим” чи “зарядженим” через узгодження просторових категорій, просторових структур та землекористування: відтак, “центри”

зображуються як “основні” рушії прогресу. Отже, для міських чи регіональних стейкхолдерів важливо формувати сприйняття “свого” міста, району чи регіону у напрямі позитивно та широко визнаної території розвитку.

Саме в цьому контексті питання врядування, а також внутрішнього та зовнішнього сприйняття території (по суті – робота зі стереотипами чи уявленнями) стають вже важливими рисами розвитку периферійних територій. У центрі уваги стоїть не стільки влада окремих територій, скільки певна колективна сила в загальному суспільному сприйнятті. Як вказує М. Ерікссон [9], часто суб’єкти, які представляють такі території, не беруть участь у формуванні і прийнятті рішень. Що ж стосується рішень про місця, де базуватимуться компанії як платники податків, чи будуть виконуватися певні адміністративні функції, то, звичайно, перевага буде надаватися іншим регіонам, оскільки суб’єкти з периферійних районів фактично відсторонені від основних формальних та неформальних процесів прийняття рішень. Підбираючи ці аргументи для периферійних районів, можна сформулювати чотири пропозиції для кращого розуміння ядрових і периферійних територій на основі запропонованого вище соціально-конструктивістського підходу.

Отже, по-перше, соціально-просторова поляризація є багаторівневим і багатовимірним процесом, і це цілком відповідає ринковій логіці. Однак існують і протилежні авторитетні докази того, що соціальне та просторово рівномірна місцева спільнота також може бути чинником зростання і добробуту [32]. І це посилює економічні аргументи для державного регулювання економіки і економічної політики регіону [1, с. 44–45], що орієнтуються на фіскальний і бюджетний перерозподіл доходів. Тим не менш, проблема щодо вибору конкретних форм і наслідків соціально-просторової поляризації продовжує залежати від того, що у тому чи іншому суспільстві вважається нормальним, прийнятним або досяжним.

По-друге, периферія утворюється за допомоги процесів централізації та децентралізації. Аналогічно, сільська побудова будується через матеріалізацію (напр., інвестування і розміщення активів), але також через представництво та

споживання. Саме цим процесам і практикам слід приділяти більше уваги при просторових дослідженнях. Оскільки всі види суб'єктів мають (неявні та явні) ролі в цих процесах, то периферійні райони не можуть розглядатися як “жертви” деяких загальнонаціональних процесів. Отже, застосування підходів “знизу вгору” для опису місцевого та регіонального розвитку для неадрових, периферійних і сільських територій є важливим. Ані периферія, ані центри не можуть розглядатися як статичні поняття з природно заданими ознаками та межами. І замикання в периферії, і централізація простору – це динамічні процеси, на які можна вплинути: змінити, відхилити чи переспрямувати у довгостроковій перспективі. Історія України і Європи у ХІХ – ХХІ ст. містить чимало прикладів цьому.

По-третє, міська та регіональна політика завжди є нормативною (навіть якщо її аргументи базуються на емпіричних даних) та оточена індивідуальними та колективними цінностями, що пов'язані з конкретними розуміннями розвитку, бажаними результатами політики та пріоритетами бюджетного фінансування. Такий стан речей можна розглядати як результат певних широких соціальних компромісів у процесі публічного управління і політики, і які лише частково залежать від держави. Сприйняття прийнятних і досяжних форм соціально-просторового розвитку також є соціальним процесом з пошуку суспільного компромісу. Саме з цієї причини публічно-управлінських рішень приймаються конкретними інституціями, які часто можуть суб'єктивно віддавати перевагу тим чи іншим поглядам. І сучасна Україна також дає чимало прикладів цьому.

По-четверте, існують подібні і часто недооцінені обмеження в економічному розвитку: економіка є соціальним конструктом [2; 15] і може лише частково пояснюватися раціональністю рішень. Економічні рішення – це теж рішення в соціумі, які відображають як більш широкі обмеження, так і очікування окремих агентів та груп. Таким чином, пояснення відмінностей між економіками агломерацій і сільських, периферійних територій лише за допомогою економічних моделей [16] не в змозі зафіксувати соціально

конструктивний вимір, притаманний механізмам, які створюють і формують ці відмінності.

Далі розглянемо деякі альтернативні підходи до розвитку в периферійних районах.

Хоча в національних стратегіях розвитку часто приділяється лише незначна увага сільським і периферійним районам, проте у них мешкає майже половина населення Європи, а також вони виконують основні просторові функції і в багатьох випадках відіграють важливу роль у політичних, соціальних та економічних процесах [29]. На відміну від основних поширених нині підходів, які розглядають місто (і зокрема мегаполіс) як головний центр різних інновацій, периферійні райони також можна розглядати як “арени, де виникають перспективи майбутнього розвитку” [34]. Оскільки периферійні райони часто сприймаються як слабкі і пасивні “жертви” якихось зовнішніх процесів, то ця позиція часто змушує не помічати різноманітні дії, що пов’язані з периферійними районами. Це може бути від соціальної взаємодії з відтворенням існуючих відносин “ядро-периферія” до конкретних форм трансформації, адаптації або навіть опору домінуючим уявленням.

На цьому етапі нашого дослідження далі доречно критично оцінити усталені підходи та практики планування в периферійних районах для того, щоб пропонувати щось нове.

Отже, які уроки містять ці пропозиції щодо міського та регіонального планування для сільських периферійних територій? Як має змінитися практика просторового планування, якщо розуміння розвитку буде орієнтуватися на нетрадиційні концепти? Для цього слід поглянути на стратегії просторового планування для периферійних районів шляхом порівняння традиційних стратегій планування з місцевими реаліями. У цьому контексті для нас важливо знайти теоретичні можливості розширення перспектив щодо периферійних районів та окреслити альтернативні уявлення про їхній розвиток у просторовому вимірі.

Так, П. Куппер з колегами [22], досліджуючи сучасну практику

планування в Німеччині щодо демографічно занепалих регіонів, дійшли висновку, що планувальна практика віддає перевагу консервативним стратегіям протидії спаду, що сприяє базовій раціонально-аналітичній моделі планування. Хоча такий підхід до планування явно схиляється до практичності, аніж пошуку нових рішень, однак ця група вчених [22] пропонує не нехтувати інноваціями у плануванні. Відповідно інструменти, а також стратегії планування повинні включати такі інструменти, які допомогли би особливо занепалим регіонам розробляти як інноваційні, так і апробовані, практичні програми свого розвитку. Однак при цьому автори виходять з такої важливого обмеження, як брак ресурсів, довіри і кадрів у периферійних регіонах.

Виходячи з обмежень і навіть певною мірою неспроможності основних програм та концепцій стосовно периферійних районів у низці країн, в останні роки з'явилася низка публікацій, які окреслюють більш реалістичні і навіть оптимістичні перспективи розвитку периферійних районів в Європі. Їх спільним змістовним “знаменником” є те, що вони додають важливого розуміння для більш позитивного розуміння периферійних районів та показують елементи нових підходів до розробки та планування політики. Зокрема, Й. Кнудсен [20] узагальнює багатовіковий стиль сільського периферійного життя на прикладі Скандинавії як контр-підхід до централізації, який, характеризує вже сучасні норвезькі і датські підходи до планування та метрополізації. Вчений відштовхується [20] від феномену звичаю, який вводиться як перспектива для розуміння сучасного сільського життя на малолюдних територіях Скандинавії, незважаючи на їх економічну та демографічну маргіналізацію. Позитивні уявлення скандинавів про сільський та периферійний стиль життя формують, по-перше, низхідний (*botton-up*) підхід до місцевої політики для формування більш позитивних уявлень про периферійність і, по-друге, розуміння в цьому можливостей, а не загроз для національної економіки чи загальноєвропейської спільноти.

Аналогічно австрійці Т. Дакс і М. Фішер [7] описують, як соціальні інновації та гуманістичне розуміння сільських та периферійних районів, що

давно стикаються з демографічними проблемами, в останні роки розширили основний погляд на такі райони та вплинули на розробку місцевої політики в Австрії. Соціальні інновації вбачаються як важливий елемент субрегіональних стратегій розвитку, маючи на меті розрив негативної спіралі депопуляції та економічних обмежень для австрійських сільських районів. Порівнюючи нові політичні підходи з тими концепціями, що охоплюють соціальні інновації, автори стверджують, що стереотипи у свідомості місцевих жителів та немісцевих жителів у загальнонаціональному контексті щодо сільсько-периферійних, демографічно занепалих регіонів можуть бути повернені.

Із точки зору державного управління, то у цих двох, згаданих вище статтях окреслюються різні важелі формування регіональної політики: від ініціатив “знизу догори”, які передбачають поступову зміну менталітету мешканців і політиків, – до національних програм “згори донизу”, які можуть включати підтримку соціальних підприємств, підтримку соціальної згуртованості і дотації спільним соціальним проектам для мешканців сільських територій. С. Бюрчер і Х. Майер [3] підкреслюють роль інклюзивного, соціального капіталу, що посилює міжгалузеве співробітництво громад через спільне навчання та перетворення знань, заснованих на довірчих взаєминах між людьми у периферійному районі. Результати цього дослідження проливають світло на якість підприємницького соціального капіталу як важливого ресурсу для сучасного економічного розвитку периферії. І таке оновлене розуміння базується на ідеї соціального підприємництва та соціальних інновацій [5], а досвід створення нових робочих місць завдяки ініціативам місцевих підприємців вже почав розглядатися як дуже цінний ресурс для розробки та планування політики щодо периферійних районів у сучасному ЄС вже зараз.

Наступна стаття [37] описує виклики та обмеження для розробки місцевої політики, які містяться у пошуку компромісів між урядовими і загальноєвропейськими програмами (тип “зверху вниз” (*top-down*)) та непростою практикою їх адаптації до місцевих умов. Автори дослідили

стратегії розвитку різних міст в Польщі протягом трьох різних періодів (1999 – 2013 рр., 2014–2015 рр. і 2016 – 2020 рр. як прогноз) і описали практику просторового планування для задоволення, з одного боку, вимог різних фінансово-політичних програм Євросоюзу і, з іншого боку, – місцевих особливостей. Вчені представили концепції оновлення та регенерації малих польських міст для периферійних міських районів Польщі як потенційну стратегію для задоволення вимог загальноєвропейських програм “зверху вниз” з місцевими реаліями. Підкреслюючи обмеження політики ЄС “зверху вниз”, було конкретизовано роль місцевих агентів (мікро- і малого бізнесу, неурядових організацій) у розвитку порівняно відсталих міських периферійних районів. Головний же висновок з цих статей вказує те, що периферійні райони вимагають багаторівневого врядування, але для цього ще треба знайти оптимальні моделі та концепції, які б врахували місцеві особливості, а це й досі є невирішеним питанням для ЄС.

Нарешті, робота Н. Кіносяна [19] охопила усі вищезгадані аргументи та відносно нові, непоширені ідеї щодо просторового планування периферії. Виходячи з критики традиційних підходів, вчений уточнює різні вихідні точки для альтернатив розвитку та нових стратегій просторового планування, які враховують місцеві ресурси та краще відповідають різноманітним місцевим умовам, специфічним обмеженням та можливостям у периферійних районах.

Висновки. Сьогодні місцевий та регіональний розвиток вже не є автоматичним продовженням економічного успіху країни, якщо такий є; натомість регіональна поляризація є звичайним явищем, яке все більше перебиває політичні зусилля для зближення між регіонами [11]. Виходячи з цього, у статті показано, що до економічного розвитку, зокрема, сільських і периферійних районів слід підходити з точки зору соціального конструктивізму, який може вносити зміни до традиційних концепцій планування, оскільки це залишає достатньо місця для мислення “поза ростом”, але з акцентом на нематеріальні потреби людей. Такий підхід до просторового планування може включати нові ідеї щодо місцевих активів та ресурсів, ролі

органів влади у традиційних підходах до політики “зверху донизу”, функцій місцевих рад та проявів місцевих особливостей. У більш узагальненому вигляді наукові праці, що проаналізовані у цій статті, дозволяють сформулювати принаймні три уявлення про шляхи просторового планування, що стосується периферійних районів у Європі і які містять можливості для сучасної України.

По-перше, не можна сприймати “периферійність”, “сільськість” і віддаленість від великих міст чи агломерацій як “вирок долі” і слабкість, тим більше в Україні достатньо прикладів сіл навколо обласних центрів, які не відзначаються динамізмом. Проте ця стаття збирала концептуалізацію того, як можна змінювати самі уявлення про периферійність в Європі, відходячи від традиційно поширеного позитивістського мейнстріму про домінуюче економічне “ядро”. І навпаки, нові, альтернативні ідеї, що було узагальнено в рамках соціально-конструктивістського підходу, використовують сили колективних дій (соціальне підприємництво та інновації, концепції, що засновані на добробуті). Це може бути сприйнято місцевими спільнотами як керівні уявлення для додання негативних стереотипів “периферійності” і “відсталості”, зокрема після завершення добровільного об’єднання у територіальні громади в Україні.

По-друге, беручи до уваги традиційно домінуючі погляди на те, що регіональна і місцева політика формується під впливом ринкових факторів, можна зауважити, що економічні критерії успіху і зростання сільських територій не можуть бути основними сьогодні. Попри вимоги до економічної спроможності ОТГ в Україні, і державна, і регіональна політика мають більше орієнтуватися на умови додержання гарантованих державою стандартів та тому ж місцевому рівні. І, базуючись на цьому, треба робити більший акцент на місцевій “відповіді” у вигляді зусиль до розвитку соціального капіталу, довіри та культурних цінностей. Соціальний капітал сам по собі може розглядатися як ресурс, який пропонує ширші взаємозв’язки та співпрацю між різними місцевими та немісцевими громадами і спільнотами (діловими, громадськими організаціями, місцевими депутатами, міжнародними донорами).

По-третє, слід відзначити значну інертність та інституційну пам'ять у сприйнятті політиками і службовцями усіх рівнів нових ідей і практик щодо зміни сприйняття складних проблем, до яких відноситься і розвиток сільських територій. Попри свою складність, такі ідеї несуть можливості до інституційного навчання. Новітній досвід країн ЄС вказує, що для цього можуть створюватися коаліції для підтримки, “дозрівання” ідей у середньостроковій перспективі. А завдяки відкритості органів влади до нових знань “тупикові проблеми” розвитку периферійних сільських районів можуть отримувати нові практичні рішення, перетинаючи галузеві і територіальні межі і доповнюючи саму культуру стратегічного і просторового планування в країні.

Перспективи подальших робіт вбачаємо у концептуалізації світового досвіду соціального підприємництва на периферійних територіях і пошуку рішень для українських ОТГ, більшість з яких можна так чи інакше віднести до периферійності, монопрофільності та зі слабким економічним розвитком.

Список використаних джерел

1. Дунаєв І. В. Фінансова незалежність регіонів: від децентралізації до євроінтеграції / Інституціоналізація публічного управління в Україні : Спец. випуск. Наук.-аналіт. доповідь; За заг. ред. М. М. Білинської, О. М. Петрос. *Вісник НАДУ*. 2019. № 2 (93). С. 43–48. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/85/files/653a7489-a1de-4368-a82e-4ba570d1eb4f.pdf>.
2. Beckert J. Where do prices come from? Sociological approaches to price formation. *SocioEconomic Review*. 2011. № 9. P. 757–786. DOI: 10.1093/ser/mwr012.
3. Bürcher S., Mayer H. Are there differences in social capital related to corporate regional engagement in dynamic and less dynamic non-core regions? *European Planning Studies*. 2017. № 26 (2). P. 342–364. DOI: 10.1080/09654313.2017.1361604.
4. Capello R., Nijkamp P. Introduction: Regional growth and development theories in the twenty-first century – recent theoretical advances and future challenges. In: R. Capello & P. Nijkamp (Eds.). *Handbook of regional growth and development theories*. Cheltenham: Edward Elgar, 2009. P. 1–16.
5. Christmann G. B. Soziale Innovationen, Social Entrepreneurs und Raumbezüge. In: P. Jaehnke, G. B. Christmann, & K. Balgar (Eds.). *Social entrepreneurship. Perspektiven für die Raumentwicklung*. Wiesbaden: VS Verlag, 2011. P. 193–210.
6. Danson M., De Souza P. (Eds.). *Regional development in Northern Europe: Peripherality, marginality and border issues*. London: Routledge, 2012.
7. Dax T., Fischer M. An alternative policy approach to rural development in regions facing population decline. *European Planning Studies*. 2017. № 26 (2). P. 297–315. DOI: 10.1080/09654313.2017.1361596.
8. Dubois A. Regional disparities and cohesion: What strategies for the future? / Dubois A., Gloersen, E., Lähteenmäki-Smith K., Damsgaard O., Grasland C., Ysebaert R., Thomas R. Report to the directorate general internal policies of the union. Brussels: European Parliament, 2007.
9. Eriksson M. (Re)producing a “peripheral” region – Northern Sweden in the news.

- Geografiska Annaler: Series B "Human Geography"*. 2008. № 90 (4). P. 369–388. DOI: 10.1111/j.1468-0467.2008.00299.x.
10. Europe 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth / European Commission. Brussels, 2010. № COM (2010)–2020, 3 March.
  11. Ezcurra R., Pascual P., Rapun M. The dynamics of regional disparities in Central and Eastern Europe during transition. *European Planning Studies*. 2007. № 15. P. 1397–1421. DOI: 10.1080/09654310701550850.
  12. Fadda S., Tridico P. Institutions and economic development after the financial crisis. London: Routledge, 2014.
  13. Faruqee H., Scott A., Tamirisa N. In search of a smoking gun: Macroeconomic policies and the crisis. *Oxford Review of Economic Policy*. 2010. № 25. P. 553–580. doi: 10.1093/oxrep/grp037.
  14. Freshwater D. Vulnerability and resilience: Two dimensions of rurality. *Sociologia Ruralis*. 2015. № 55. P. 497–515. DOI:10.1m/soru.12090
  15. Granovetter M. Economic action and social structure. The problem of embeddedness. *American Journal of Sociology*. 1985. № 91. P. 481–510.
  16. Gray, D. Economic approaches to the rural. In G. Bosworth & P. Somerville (Eds.), Abingdon: Routledge: *Interpreting rurality. Multidisciplinary approaches*. 2014. P. 32–53.
  17. Hadjimichalis C. Uneven geographical development and socio-spatial justice and solidarity: European regions after the 2009 financial crisis. *European Urban and Regional Studies*. 2011. № 18. P. 254–274. DOI: 10.1177/0969776411404873.
  18. Hadjimichalis C., Hudson R. Contemporary crisis across Europe and the crisis of regional development. *Regional Studies*. 2014. № 48. P. 208–218. DOI: 10.1080/00343404.2013.834044.
  19. Kinossian N. Planning strategies and practices in non-core regions: A critical response. *European Planning Studies*. 2017. № 26 (2). C. 365–375. DOI: 10.1080/09654313.2017.1361606.
  20. Knudsen J. Vicarious habitation – Reinterpreting the role of peripheral living in a Nordic context. *European Planning Studies*. 2017. № 26 (2). P. 279–296. DOI: 10.1080/09654313.2017.1361589.
  21. Kühn M., Bernt M. Peripheralization and power. In: A. Fischer-Tahir, & M. Naumann (Eds.), *Peripheralization: The making of spatial dependencies and social injustice*. Wiesbaden: Springer, 2013. P. 203–317.
  22. Küpper P., Kundolf S., Mettenberger T., Tuitjer G. Rural regeneration strategies for declining regions: Trade-off between novelty and practicability. *European Planning Studies*. 2017. № 26 (2). P. 229–255. DOI: 10.1080/09654313.2017.1361583.
  23. Lagendijk A. Learning in non-core regions – towards “intelligent clusters” addressing business and regional needs. In: F. Boekema, K. Morgan, S. Bakkers, & R. Rutten (Eds.), *Knowledge, innovation and economic growth: The theory and practice of learning regions*. Aldershot: Edward Elgar, 2000. P. 165–191.
  24. Lang T. Socio-economic and political responses to regional polarisation and socio-spatial peripheralisation in Central and Eastern Europe: A research agenda. *Hungarian Geographical Bulletin*. 2015. № 64. P. 171–185. DOI: 10.15201/hungeobull.64.3.2.
  25. Lang T., Henn S., Ehrlich K., & Sgibnev W. Understanding geographies of polarization and peripheralization: *Perspectives from central and Eastern Europe and beyond*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015.
  26. Leicka B., Lange T. Re-thinking non-core regions: planning strategies and practices beyond growth. *European planning studies*. 2018. Vol. 26. № 2. P. 213–228. DOI: org/10.1080/09654313.2017.1363398-
<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09654313.2017.1363398?needAccess=true>.
  27. Martin R. Rebalancing the spatial economy: The challenge for regional theory. *Territory, Politics, Governance*. 2015. № 3. P. 235–272. DOI: 10.1080/21622671.2015.1064825.
  28. Martinez-Fernandez C., Kubo N., Noya A., Weyman T. Demographic change and local

development: Shrinkage, regeneration and social dynamics. Paris: OECD, 2012.

29. McCann E. Urban political economy beyond the “Global City”. *Urban Studies*. 2004. № 41. P. 2315–2333. DOI: 10.1080/00420980412331297555.

30. McCann P., Ortega-Argiles R. Smart specialization, regional growth and applications to European Union cohesion policy. *Regional Studies*. 2015. № 49. P. 1291–1302.

31. Meyer F., Miggelbrink J., Schwarzenberg T. Reflecting on the margins: Socio-spatial stigmatisation among adolescents in a peripheralised region. *Comparative Population Studies*. 2016. № 41. P. 285–320. DOI: 10.12765/CPoS-2016-10en.

32. Organization for Economic Co-operation and Development. How’s life in your region? Measuring regional and local well-being for policy making. Paris: OECD, 2014. DOI: dx.doi.org/10.1787/9789264217416-en.

33. Pike A., Rodriguez-Pose A., Tomaney J. Shifting horizons in local and regional development. *Regional Studies*. 2016. № 51. P. 46–57. DOI: 10.1080/00343404.2016.1158802.

34. Shearmur R. Are cities the font of innovation? A critical review of the literature on cities and innovation. *Cities*. 2012. № 29. P. 9–18. DOI: 10.1016/j.cities.2012.06.008.

35. Somerville P., Halfacree K., Bosworth G. Conclusion. Interrogating rural coherence. In G. Bosworth & P. Somerville (Eds.). *Interpreting rurality. Multidisciplinary approaches*. Abingdon / Milton Park: Routledge, 2014. P. 278–296.

36. Steinführer A., Kuppe, P., Tautz A. Adapt and cope: Strategies for safeguarding the quality of life in a shrinking ageing region. *Comparative Population Studies*. 2014. № 29. P. 345–370. DOI: 10.12765/CPoS-2014-07en

37. Strykiewicz T., Kudlak R., Ciesiolka P., Kolsut B., Motek P. Urban regeneration in Poland’s non-core regions. *European Planning Studies*. 2017. № 26 (2). P. 316–341. DOI: 10.1080/09654313.2017.1361603.

References

1. Dunayev, I.V. (2019). Financial independence of regions: from decentralization towards eurointegration. *Institutionalization of public administration in Ukraine: Special edition: scientific-analytical report*. M. Bilynska, O. Petroe (Eds.) *Gerald of NAPA*, 2 (93), 43–48. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/85/files/653a7489-a1de-4368-a82e-4ba570d1eb4f.pdf> [in Ukrainian].

2. Beckert, J. (2011). Where do prices come from? Sociological approaches to price formation. *SocioEconomic Review*, 9, 757–786. DOI: 10.1093/ser/mwr012.

3. Bürcher, S., Mayer, H. (2017). Are there differences in social capital related to corporate regional engagement in dynamic and less dynamic non-core regions? *European Planning Studies*, 26 (2), 342–364. DOI: 10.1080/09654313.2017.1361604.

4. Capello, R., Nijkamp, P. (2009). Introduction: Regional growth and development theories in the twenty-first century – recent theoretical advances and future challenges. *Handbook of regional growth and development theories*. Cheltenham: Edward Elgar, 1–16.

5. Christmann, G.B. (2011). Soziale Innovationen, Social Entrepreneurs und Raumbezüge. *Social entrepreneurship. Perspektiven für die Raumentwicklung*. P. Jaehnke, G.B. Christmann & K. Balgar (Eds.). Wiesbaden: VS Verlag, 193–210.

6. Danson, M., De Souza, P. (Eds.). Regional development in Northern Europe: Peripherality, marginality and border issues. London: Routledge, 2012.

7. Dax, T., Fischer, M. (2017). An alternative policy approach to rural development in regions facing population decline. *European Planning Studies*, 26 (2), 297–315. DOI: 10.1080/09654313.2017.1361596.

8. Dubois, A., Gloersen, E., Lähteenmäki-Smith K., Damsgaard O., Grasland C., Ysebaert R., Thomas R. (2007). Regional disparities and cohesion: What strategies for the future? *Report to the directorate general internal policies of the union*. Brussels: European Parliament.

9. Eriksson, M. (2008). (Re)producing a “peripheral” region – Northern Sweden in the news.

Geografiska Annaler: Series B "Human Geography", 90 (4), 369–388. DOI:10.1111/j.1468-0467.2008.00299.x.

10. Europe 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. (2010). *European Commission. Brussels, COM (2010)–2020, 3 March.*

11. Ezcurra, R., Pascual, P., Rapun, M. (2007). The dynamics of regional disparities in Central and Eastern Europe during transition. *European Planning Studies*, 15, 1397–1421. DOI: 10.1080/09654310701550850.

12. Fadda, S., Tridico, P. (2014). *Institutions and economic development after the financial crisis*. London: Routledge.

13. Faruqee, H., Scott, A., Tamirisa, N. (2010). In search of a smoking gun: Macroeconomic policies and the crisis. *Oxford Review of Economic Policy*, 25, 553–580. DOI: 10.1093/oxrep/grp037.

14. Freshwater, D. (2015). Vulnerability and resilience: Two dimensions of rurality. *Sociologia Ruralis*, 55, 497–515. DOI:10.1m/soru.12090.

15. Granovetter, M. (1985). Economic action and social structure. The problem of embeddedness. *American Journal of Sociology*, 91, 481–510.

16. Gray, D. (2014). Economic approaches to the rural. *Abingdon: Routledge: Interpreting rurality. Multidisciplinary approaches*. G. Bosworth & P. Somerville (Eds.), 32–53.

17. Hadjimichalis, C. (2011). Uneven geographical development and socio-spatial justice and solidarity: European regions after the 2009 financial crisis. *European Urban and Regional Studies*, 18, 254–274. DOI: 10.1177/0969776411404873.

18. Hadjimichalis, C., Hudson, R. (2014). Contemporary crisis across Europe and the crisis of regional development. *Regional Studies*, 48, 208–218. DOI: 10.1080/00343404.2013.834044.

19. Kinossian, N. (2017). Planning strategies and practices in non-core regions: A critical response. *European Planning Studies*, 26 (2), 365–375. DOI: 10.1080/09654313.2017.1361606.

20. Knudsen, J. (2017). Vicarious habitation – Reinterpreting the role of peripheral living in a Nordic context. *European Planning Studies*, 26 (2), 279–296. DOI: 10.1080/09654313.2017.1361589.

21. Kühn M., Bernt, M. (2013). Peripheralization and power. In: A. Fischer-Tahir, & M. Naumann (Eds.). *Peripheralization: The making of spatial dependencies and social injustice*. Wiesbaden: Springer, 203–317.

22. Küpper, P., Kundolf, S., Mettenberger, T., Tuitjer, G. (2017). Rural regeneration strategies for declining regions: Trade-off between novelty and practicability. *European Planning Studies*, 26 (2), 229–255. DOI: 10.1080/09654313.2017.1361583.

23. Lagendijk, A. (2000). Learning in non-core regions – towards ‘intelligent clusters’ addressing business and regional needs. *Knowledge, innovation and economic growth: The theory and practice of learning regions*. F. Boekema, K. Morgan, S. Bakkers, & R. Rutten (Eds.). Aldershot: Edward Elgar, 165–191.

24. Lang, T. (2015). Socio-economic and political responses to regional polarisation and socio-spatial peripheralisation in Central and Eastern Europe: A research agenda. *Hungarian Geographical Bulletin*, 64, 171–185. DOI: 10.15201/hungeobull.64.3.2.

25. Lang, T., Henn, S., Ehrlich, K., & Sgibnev, W. (2015). Understanding geographies of polarization and peripheralization: Perspectives from central and Eastern Europe and beyond. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

26. Leicka, B., Lang, T. (2018). Re-thinking non-core regions: planning strategies and practices beyond growth. *European planning studies*, vol. 26, 2, 213–228. DOI: 10.1080/09654313.2017.1363398.

27. Martin, R. (2015). Rebalancing the spatial economy: The challenge for regional theory. *Territory, Politics, Governance*, 3, 235–272. DOI: 10.1080/21622671.2015.1064825.

28. Martinez-Fernandez, C., Kubo, N., Noya, A., Weyman, T. (2012). Demographic change and local development: Shrinkage, regeneration and social dynamics. Paris: OECD.

29. McCann, E. (2004). Urban political economy beyond the ‘Global City’. *Urban Studies*,

41, 2315–2333. DOI: 10.1080/00420980412331297555.

30. McCann, P., Ortega-Argiles, R. (2015). Smart specialization, regional growth and applications to European Union cohesion policy. *Regional Studies*, 49, 1291–1302.

31. Meyer, F., Miggelbrink, J., Schwarzenberg, T. (2016). Reflecting on the margins: Socio-spatial stigmatisation among adolescents in a peripheralised region. *Comparative Population Studies*, 41, 285–320. DOI: 10.12765/CPoS-2016-10en.

32. Organization for Economic Co-operation and Development. How's life in your region? (2014). *Measuring regional and local well-being for policy making*. Paris: OECD. DOI: dx.doi.org/10.1787/9789264217416-en.

33. Pike, A., Rodriguez-Pose, A., Tomaney, J. (2016). Shifting horizons in local and regional development. *Regional Studies*, 51, 46–57. DOI: 10.1080/00343404.2016.1158802.

34. Shearmur, R. (2012). Are cities the font of innovation? A critical review of the literature on cities and innovation. *Cities*, 29, 9–18. DOI: 10.1016/j.cities.2012.06.008.

35. Somerville, P., Halfacree, K., Bosworth, G. (2014). Conclusion. Interrogating rural coherence. *Interpreting rurality. Multidisciplinary approaches*. Abingdon. G. Bosworth & P. Somerville (Eds.). Milton Park: Routledge, 278–296.

36. Steinführer, A., Kuppe, P., Tautz, A. (2014). Adapt and cope: Strategies for safeguarding the quality of life in a shrinking ageing region. *Comparative Population Studies*, 29, 345–370. DOI: 10.12765/CPoS-2014-07en.

37. Stryjakiewicz, T., Kudlak, R., Ciesiolka, P., Kolsut, B., Motek, P. (2017). Urban regeneration in Poland's non-core regions. *European Planning Studies*, 26 (2), 316–341. DOI: 10.1080/09654313.2017.1361603.

Dunayev I. V.,

Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Professor of Economic Policy and Management Department, KRI NAPA, Kharkiv

ORCID 0000-0002-0790-0496;

Melnychenko O. A.,

Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor, Full Professor of Public Health and Healthcare Management Department,

Kharkiv National Medical University, Kharkiv

ORCID 0000-0001-5021-9025

Contemporary conceptual views on development of rural peripheral territories in spatial planning

The article offers a critical comprehension of contemporary Western conceptual views on development of rural and peripheral European areas through the socio-constructivist position. This angle allows you to move away from traditional perceptions of spatial planning and development through economic indicators that stands as the orthodox normative approach, and to grab more opportunities based on non-economic values for rural and remote areas. Building on this, the article offers a critical overview from the dominant perceptions of core and peripheral territories as well as a step towards alternative approaches to development in peripheral areas, justifying a thought of

“thinking beyond a growth”. We consider this approach useful and timely for modern Ukraine at the stage of multi-level shaping of new spatial development strategies and the change of the governmental role in regional policy for providing state-guaranteed services since 2020 and ever.

Keywords. rural areas; periphery; spatial planning; regional government; economic core.

Надійшла до редколегії 29.11.2019 р.

